

Speuren in Groningen

Erwin Esselink

Het moet al meer dan tien jaar geleden zijn, dat het Groninger Molenarchief een foto van een onbekende molen ontving. Overduidelijk een molen ergens in Groningen, maar waar stond hij? Een intrigerende foto met veel aanknopingspunten. Plaatsing als zoekplaatje in een krant en op meerdere internetsites volgde. Ook op het molenprikbord werd driftig gediscussieerd, maar een oplossing bleef uit.

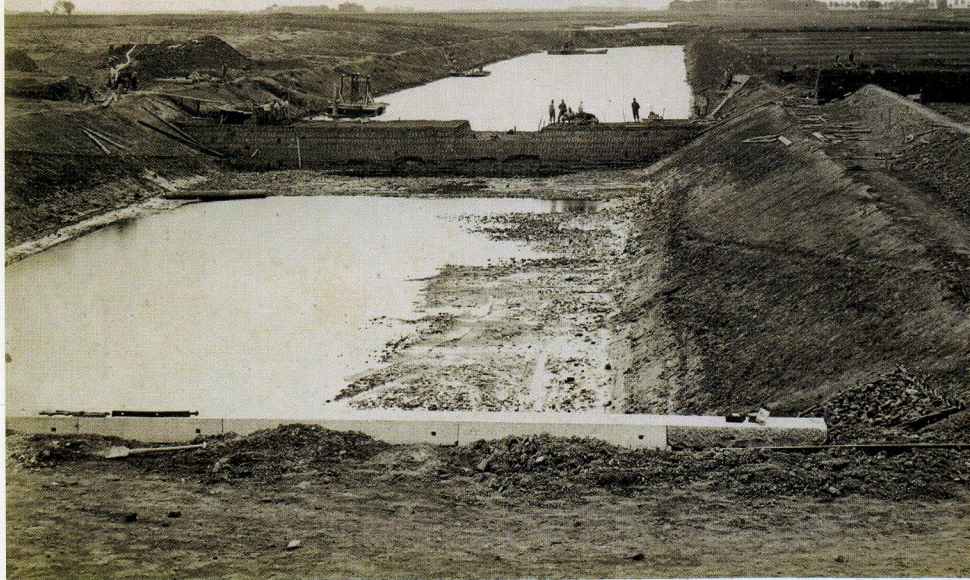
Deze foto bleef ook mij bezig houden. Door het beschikbaar komen van steeds meer digitale bronnen, waaronder allemolens.nl, zou de oplossing toch te vinden moeten zijn. Het doorzoeken van alle afbeeldingen van Groningse poldermolens maakte duidelijk, dat van deze molen geen afbeelding aanwezig is in allemolens.nl. De volgende stap was het opsporen van mogelijke kandidaten op oude topografische kaarten en nagaan of

de situatie op de kaart overeenkwam met die op de foto. Dat resulteerde uiteindelijk in een serieuze kandidaat: de molen van de Stadspolder aan de Westervoldse Aa in het oosten van de provincie tegen de Duitse grens aan. Het olopende talud links duidt op de aanwezigheid van een dijk, in dit geval zou dat de dijk langs de Westervoldse Aa zijn, waar de molen op uitsloeg. Ook de op de achtergrond aanwezige bomen passen goed bij die

De hardnekkige onbekende, thuisgebracht als de molen van de Stadspolder bij Drieborg. Verder links net buiten beeld de dijk langs de Westervoldse Aa, dan het gemaal en de molenaars- en sluiswachterswoning met stookhut. De foto moet gemaakt zijn in 1916 of 1917.

streek. Vervolgens ben ik gaan zoeken in de beeldbank Groningen. Daar is een foto aanwezig uit 1876 van de bouw van de sluis bij Nieuwe Statenzijl, waarop in de verte de molen van de Stadspolder met de naastgelegen woning te zien is. Hoewel vaag is wel te zien, dat de woning dezelfde vorm heeft als die op het zoekplaatje. Uiteindelijk gaf een kadasterkaart uit 1969 de doorslag. Daarop zijn het gemaal en de woning met stookhut aangegeven. De onderlinge verhoudingen en ligging komen precies overeen met die op het zoekplaatje. Ook de plek, waar de molen stond, is nog goed herkenbaar. Naar mijn mening is hiermee afdoende bewezen, dat de onbekende molen die van de Stads-

In 1876 werd een nieuwe spuisluis gebouwd bij Nieuwe Statenzijl. We kijken naar het zuiden met rechts in de verte achter de dijk de molen van de Stadspolder met woonhuis, zie ook detail. De foto is gemaakt door Fr. Jul. Von Kolkow op 26 augustus 1876 (collectie Groninger Archieven).

polder ten noordoosten van Drieborg is in de gemeente Oldambt. Deze foto zou heel goed de enige duidelijke foto van de molen kunnen zijn.

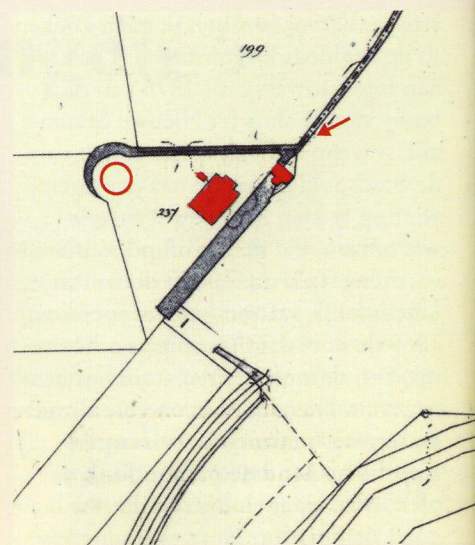
Stadspolder

Zoals de naam al doet vermoeden is de Stadspolder op initiatief van de stad Groningen ingedijkt en wel in 1740. De polder werd ook wel aangeduid als Stads Nieuwe Polder, als tegenhanger van de Stads Oude Polder, de tegenwoordige Kroonpolder. De Stadspolder is één van de zogenaamde Dollardpolders, waarbij land teruggewonnen werd op de Dollard. Het water werd op natuurlijke wijze geloosd op de Westerwoldse Aa via een sluis, de Stadspolderzijl, in het noordoosten van de polder. In 1838 werd besloten tot de bouw van een watermolen, de molen op de foto, van het type acht-kante grondzeiler. De te bemalen oppervlakte bedroeg 397 hectare. De dijken, sluis en sluiswachterswoning werden op kosten van de stad Groningen onderhouden, de molen op kosten van de polder. Geertsema vermeldde in zijn boek over de zee-weringen, waterschappen en polders in de provincie Groningen uit 1898, dat de molen een vlucht had van 21,7 m. en werkte met twee vijzels met een diameter van 1,55 en 1,35 meter. De

molenaar was tevens sluiswachter en werd benoemd door de ingelanden, onder goedkeuring van het gemeentebestuur van Groningen. In 1910 leverde de firma Pot te Kinderdijk een nieuwe geklonken binnenroede met nummer 2152. Deze was besteld door Pauwel Wiertsema, molenmaker te Beerta. In 1913 werd het waterschap Stadspolder opgericht voor de bemaling van de polder. Dit waterschap ging voortvarend te werk. In mei 1915 verzocht de dijkrichter van het waterschap aan de stad Groningen om stadsgrond te verkopen voor de oprichting van een motorgemaal. In september 1915 werd dit verzoek gehonoreerd. Het gemaal werd uitgerust met een Brons-ruwoliemotor, die een centrifugaalpomp aandreef. In 1916 kwam het gemaal gereed en werd de molen overbodig. Op de foto is te zien dat de molen in die tijd nog een houten bovenas had, en zelfzwichting op de binnenroede. Volgens de Groninger molenkenner B. van der Veen Czn. werd de molen in 1917 afgebroken, dus al weer ruim een eeuw geleden. Daarmee is ook de foto vrij precies te dateren: 1916 of 1917. De personen op de foto zijn waarschijnlijk de laatste molenaar Jacobus Lamfers (1862-1948) met zijn vrouw Imke Lamfers-Mulder. Onderdelen van de

De Stadspolder ca.1910, gelegen tussen de Reiderwolderpolder en de Kroonpolder. In de noordoosthoek aan de Westerwoldse Aa staat de molen omcirkeld aangegeven (topotijdreis.nl).

Detail van een kadastrale kaart uit 1969 van Beerta. De bebouwing (in rood) is nog precies zoals op de foto, met uitzondering van de molen. De plek waar de molen stond, is met een cirkel aangegeven, de positie en kijkrichting van de fotograaf met een pijl (collectie Groninger Archieven).

afgebroken molen werden hergebruikt in de nabijgelegen koren- en pelmolen van Udem a te Kroonpolder.

Opheffing

In de jaren 1941/42 werd de Bronsmotor van het gemaal vervangen

door een elektromotor. Op 1 januari 1969 werd het waterschap Stadspolder opgeheven en ging het op in een nieuw waterschap: Reiderzijvest. Bij Hongerige Wolf werd een nieuw gemaal gebouwd, dat behalve het gemaal van de Stadspolder nog acht andere gemalen overbodig maakte. In 1974 kwam dit gemaal gereed. Kort daarop werden gemaal en woning in de Stadspolder afgebroken. Ter plekke herinnert niets meer aan de molen of het gemaal, maar gelukkig is er de foto van meer dan honderd jaar geleden.

- Advertentie -

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen, maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.
Kneus- en scherphammers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Een Molenschroef, 1.33 M. bij J. LAMFERS, Stadspolder, Drie-borg.

Oud-molenaar Lamfers biedt in het Nieuwsblad van het Noorden van 6 juni 1919 een molenschroef te koop aan. Gezien de diameter zou deze goed afkomstig kunnen zijn van deze molen. ◻